

OM
C H A R I T E R N E.

FORELÆST DEN 16 APRIL 1819.

AF

B. THORLACIUS,
ETATSRÅD OG PROFESSOR, RIDDER AF DANNEBROG.

Blandt alle de aandrige Forestillinger; som den Græske Mythelære frembyder, er neppe nogen ved sin Gienstand behageligere, eller skiønnere i sin Indklædning, og vistnok ingen, i hvilken Grækernes hele Aand og Væsen mere affpeiler sig, end Chariternes Mythe. Dens Ynde lader allerede Navnet formode. Dens Indflydelse spores hos Grækerne lige faa meget i det huuslige, som i det offentlige Liv, i Religion, som i Philosophie, og Poësie, i Kunst, som i Videnskab. Tage vi de tre vigtige Punkter i Menneskets Tilværelse: Föddel, Ægteskab, og Död, faa findes i dem alle Huldgudindernes Deeltagelse. Ogfaa til Staternes rigtige Styrelse strakte sig deres Virkning. "Offer til Gratierne," var Plato's förste Fordring til en fordærvet Yngling, der havde overgivet sig til hans Veiledning. Selv Himmelboernes Liv förtes, faa troede man, efter Gratiernes Anviisning. Alt hvad Indbildningskraft eller Snille heldigen havde opfundet, var Chariternes Værk; fra deres velgjørende Medhielp var Smedens simple Hammer ligesaa lidet udelukket, som Billedhuggerens Meisel; og omfider gik disse Ideer saaledes over i Sproget, at uden Chariterne sagdes Ingen at kunne have nogen sand Aands Dannelse.

Da faaledes græsk Ynde i et Par Aartufinde har været meddeelt alt, hvad Old-Grækernes Aand har behandlet, maa man undre over, at de huldrige Væfener, hvem hiin Tryllekraft tilskreves, ikke noksom have været underfögte. Den smagfulde Manfo er, faavidt jeg veed, den eenefte, der har givet en famlet Fremftilling om hvad Gratierne vare. Men Sagens Natur medförte, at over en Gienftand, faa indflettet i hele Grækernes Tænkning og Levnet, maatte være en riig Efterhöft hos denne Nations Skribenter; og, da Afhandlingen var fkrevet i 1794, kunde det ikke være andet, end at mange til Mythologie og antik Kunft hörende Ideer maatte ved fenere Oplysninger og Grandfkninger i mange Henfeender have taget en anden Vending.

Jeg giver mig herved den Ære at forelægge det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab en Afhandling om Grækernes Chariter, hvis Henfigt er ei at fremsætte alt, hvad de Græske Forfattere indeholde dem angaaende; thi dette vilde være næften at giennemgaae hele den Græske Litteratur: men at give nogle Bidrag til diffe Huldgudinders rigtige Foreftilling ved at underföge deres Oprindelfe, deres Dyrkelse, den Brug, fom den antike Kunft har gjort af dem, og endelig, deres Betydning med Henfyn til faavel Kunftnernes fom Skribenternes Foreftillinger om dem. Man maa altsaa her ikke vente nogen philosophifk Deduction af det Begreb der ligger til Grund i Navnet Charis; thi fkiönt felve Platos Skrifter f. Ex. hans Hippias den Ældre hertil kunde give nogen Anledning; og fkiönt faavel Schiller i fin Afhandling über Anmuth und Würde, fom Jean Poul i fin Vorfchule der Aeffhetik dertil indeholde

herlige Bidrag, troede jeg, at denne Deel af Sagens Behandling bør forbeholdes den philosophiske Gransker; og maaskee den kan ventes af det Medlem af Selskabet, som i afvigte Aar med saa megen Skarpsindighed har begyndt at udvikle det Skiønnes Natur. Jo vanskeligere det iøvrigt maa være i en videnskabelig Underføgelse at tilfredsstille Gratiernes Fordringer, især naar Granskningen angaaer Huldgudinderne selv, des fikrere troer jeg at kunne være paa Overbærelse med de i Fremstillingen forekommende Mangler.

I.

I Henseende til Chariternes Oprindelse har man Herodots bestemte Paastand, at den maa hentes fra selve Grækenland, og ikke fra Fremmede. Det heder nemlig i 2den Bog 5ode Kap. faaledes: "Næsten alle Gudernes Navne ere komne fra Ægypten til Hellas; at de ere fra Barbarerne (Ikke-Grækerne) har jeg ved Efterforskning overbevist mig om; og jeg mener, at de fornemmeligen maae udledes fra Ægypten. Thi naar man undtager Poseidon og Dioskurerne, Here og Hestia, Themis, Chariterne og Nereiderne, saa have de øvrige Guder Navne deres Hiem i Ægypten. Hvad der her siges, paaftaae Ægypterne selv. Men de Guder Navne, som disse ikke vedkiende sig, forekomme mig at være fra *Pelasgerne*, undtagen Poseidons, hvilket de have faaet fra Libyerne." Herodot tog da ikke i Betænkning at antage Grækernes Chariter for aldeles indenlandske; og vist er det, at baade Benævnelsen er taget af Grækersprogets eget Malm til at betegne Væfener der udbrede Behagelighed og Ynde om alt hvad der omgiver dem;

og Begrebet, den udtrykker, har under den fleersidige Udvikling stedse beholdt et ægte Græsk Præg; hvilket netop giver denne Mythe en ualmindelig Interesse. Ved at paaftaae, at Chariterne vare af Pelasgisk eller gammel Græsk Oprindelse kan Herodots Mening ikke have været uden denne, at Hellenerne, der af Naturen faavel i Henfeende til Climatet, som deres intellectuelle Eyner vare faa færdeles begunstigede, at hos ingen Nation fandtes faa stor Bequemhed til harmonisk Uddannelse — faare naturligen ledtes til at antage huldrie Væfener, hvem disse Velgierninger kunde tilskrives, og benævned dem af den Ynde, der fra dem udftrømmede. Men stemmer denne hans Formodning ogsaa med de ældste græske Forfatteres Udfagn? Jeg troer den vil befindes at giøre det, naar man rigtigheden skielner mellem det, at være oprindelig Græsk, ogsaa i sin Udvikling Græsk, og det, faavel i de ældste som noget senere Tider at underkastes en tilfældig Modification, uden dog at forandre det græske Anstrøg. Som vi have hørt Historiens Faders, faa skulde vi nu høre den Helleniske Poëties, og den græske Theogonies Skabers Yttringer om denne Sag.

Hos Homer findes allerede mange Beviser paa, hvor almindeligen Chariternes Begreb til hans Tid havde udbredt sig. Ikke blot bruges det af Charis dannede Appellativ (*χαριέν*) meget ofte til at udtrykke alt yndefuldt, f. Ex. om den huldrie Hebe, om Athenes skjønne Slør, om prægtige Gaver, om en yndig Mine o. f. v.; men i Iliadens 17de Sang v. 51. hvor der tales om Euphorbus, der blev dræbt af Menelaus, da han vilde bortføre Patroclus's Liig, heder det:

”Da besprængtes med Blod hans Haar, der var skjönt, som Chariters,”

hvor altfaa Gudinderne selv udtrykkelig nævnes som Personer. Her ved giör et gammelt Scholion, som er gientaget i de Venetianske, den artige Bemærkning, at hos Macedonierne og Cyprierne kaldtes de spæde krufede Skud paa Viintræerne Chariter. Dog vigtigere ere de Steder, der synes at indeholde nøiere Bestemmelser om dem. I Iliadens 14de Sang følger Juno at komme Grækerne til Hielp ved at bortfiørne Jupiter, der som Tilskuer fra Bierget Ida understøttede Trojanerne; hun udbeder sig Aphrodites Tryllebælte og drager derpaa til Lemnos, Sövnens-Guddoms Boelig. Her anmoder hun Hypnos om at dysse Jupiter, og tilbyder ham til Belønning en kostbar Throne, kunstigen udarbejdet af Vulkan; men da dette ikke fyntes at være tillok-kende nok, lover hun ham noget mere indbydende; hun siger nemlig (276-79).

Velan, jeg vil dig da give en af de yngste Chariter,
At hun dig ægte skal og vorde kaldet din Hustru,
Pafithea, til hvem din Hu jo altid har staaet.

Hypnos lover at opfylde Heres Önske mod at hun endelig tilfikrer ham Pafithea, til hvem, det gientager han, hans Hu bestandig har staaet. Dette homeriske Sted er i tredobbelt Henseende mærkeligt, fordi mange Chariter deri forudfættes, fordi en af dem kaldes Pafithea, og fordi Sövnens Gud figes at have havt Tilböielighed for hende. At en yngre Charite til Brud foretrækkes de ældre, er meget naturligt; men de 2 sidste Omstændigheder pege maa skee paa kosmogoniske Sagn, langt ældre end Homer, hvilke Digteren leilighedsviis har givet Vink til uden videre at ville forfølge dem. Nonnus, (en Forf. af 4de Aarh.) der i sine Dionysiaca synes at have öft af mange nu tabte ældgamle Kil-

der, er den eneste, der som Homer regner Pafithea blandt Chariterne. Heyne figer i sin homeriske Commentar: "Om Hypnos's Kierlighed til denne Charite maa der have været en gammel Tradition." Creutzer bemærker i sin Symbolik, at mange græske Ord af lige Begyndelse med Charis have Hensyn til Underverdenen, f. Ex. Zeus Charmon, Hermes χαρμοφρων, Hercules χαροψ, og om hiin homeriske Episode yttre han sig faaledes: Maaskee Hensyn til disse Ideer findes i den homeriske Digting, hvorefter een af Chariterne formæles med Hephæstus, som Besidder af visse telluriske Kræfter, en anden med Hypnos, Søvnens Guddom. Homer kunde fremstille Hypnos og den telluriske Gud formælende sig med disse frydefulde Guder, uden dermed at forbinde anden end historisk Mening; men en ved Tradition ham overgivet Mythe kunde have et betydningsfuldt Spor til Grundlag, uden at det her videre interesserede Iliadens Sanger." Jeg tilføier kun, hvad jeg ikke finder, at man i denne Anledning har erindret: at Cicero i 3die Bog over Gudernes Natur, hvori saa mange mythiske Vink ere nedlagte, nævner, vist nok efter en bestemt Tradition, Chariterne som Erebus's og Nattens Døttre. Det er at formode, at, ligesom nogle Philosopher tillagde Fiendskab og Venfkab (φιλία og ἐχθρῆς ο: Elementernes Strid og Forening), Altjings Skabelse, faaledes antog nogle, hvilket vi vide om Antimachus til Platos Tid, Chariterne at være avlede af Sol og Glands (ἥλιος og ἀγλή), andre derimod, som de uden Tvivl meget ældre, til hvem Cicero figter, Erebus og Nyx at have givet Huldguderne Tilværelse. Da Hypnos hørte til Underverdenens Væfener, hvortil den vulcaniske Æe Lemnos synes at have havt en Nedgang,

Chariten derimod til den himmelske Junos Selskab, faa kunde i den homeriske Yttring vi her omtale, maaskee gienkiendes en Levning af et Natur-Philosophem fra det fierneste Old om det Himmelskes og Underjordiskes Forbindelse ved Verdens Skabelse; hvilket i den mythiske Indklædning udtryktes faaledes: Sövnens Gud havde, ogsaa for gammelt Slægtskabs Skyld, Tilböielighed for Chariten Pasithea.

I Iliadens 18de Sang fremkommer Charis, som Vulkans Hustru. Da Achilles efter Patroklos's Död havde besluttet igien at tage virksom Deel i Trojaner-Krigen for at hævne sin faldne Ven, drager hans Moder Thetis til Vulkans Bolig for at udbede en ny Rustning til sin Sön. Hun modtages med giestvenlig Opmærksomhed (v. 382-83).

Hende faae og traad frem *den hulde skiöntslörede Charis*, som Ildguden, den haltende Kunstner, havde til Ægte.

Naar Hephæstus strax efter i Tiltalen til Thetis vedgaaer hvad Tak han skyldte hende, som den der modtog ham, da han var bleven halt ved at nedstyrtet fra Himlen, faa omtaler han til lige som sin Velgiörerinde Havnymphen Eurynome, der efter Mythologien just var Chariternes Moder, og her Vulkans Svi-germoder; et Beviis, at Chariternes Slægtskab hos Homer er mere bestemt, end man i Almindelighed har troet. Hvorledes denne Forestillig om Charis som Vulkans Hustru kunde foreenes med den, der i Odysséen og af senere Forfattere næsten bestandig fulgtes, at Aphrodite var gift med Kunstner-Guden, er et Spørgsmaal, som tidligen har beskæftiget Homers Fortolkere. Men skiönt de have gaaet forkiellige Veie for at löse denne Vanskelighed, faa have de dog næsten alle tilstaaet, at

den Tanke laae til Grund: at Kunst uden Ynde aldrig kommer til nogen Fuldkommenhed; og naar vi kun holde fast ved den Paaftand, at Charis's Bestemmelse at meddele Ynde hos Homer tydeligen spores, faa kunne vi ikke have noget imod at antage, at efter visse Traditioner i denne Mythe tillige antydedes kosmogoniske Ideer dem lige, som vi ved Sövnens Guddom nyligen have omhandlet.

Et tredje homerisk Sted skildrer Chariterne som Væfener, der gaae Venus tilhaande, hvem altsaa nogle af de Forretninger nu vare anviste, som fiden stedse tildeelttes dem. I Odyffeens 8de Sang, hvor der fortælles om Ulysses's Ophold hos Phæacerne, fornöjer Demodokus Selskabet ved at synge om Vulkan, der havde sat kunstige Snarer for Ares, hvis hemmelige Forstaaelse med Venus, Kunstgudens Hustru, han önskede paa en fölelig Maade at straffe; og hvorledes begge ulovlige Elskere bleve til Spot for samtlige Himmelduder. Paa Poseidons Forbön, hedder det, löfte Vulkan Snarerne, hvormed Sengen var omhildet, og nu skyndte Ares sig bort til Thracien, Venus til sin Yndlingsöe,

Til Paphos da vandred huldtsmilende Venus paa Cypem;
Der hun havde sin Lund og der et duftende Alter.
Nu hende baded' Chariter og salved' med himmelske Olie,
Hvorned Gudernes Liv bevares stedse forynget,
Og iförte det skjönne Gevand, et Under at skue.

De to næstsidste Linier findes ordret gientagne i Hymnen til Venus, dermaaskee er homerisk, som den regnes blandt de homeriske, men vist ikke har Joniens berönte Sanger selv til Forfatter. Med denne homeriske Epifode, indeholdende Demodokus's Qvad, der

unægtelig er en Levning af en ældgammel kosmologisk Tradition, sigtende tillige til at udpege det Foragtelige i blot Sandfeligheds Tilfredstillelse, er det ikke uvigtigt at sammenligne en Fremstilling, der findes i Nonni Dionysiaca (24de Bog), af Aphrodites Vævning i Væddefrid med den himmelske Pallas. Den angaaer os, fordi Chariterne deri forekomme som Venus's Medhielperinder, skjönt ikke engang de kunde skaffe Seier over hendes mere ophöiede Medbeilerske; og Nonnus's fildige Alder uagtet, fortjener den Opmærksomhed, fordi han öfte af længst forsvundne Sagn fra det fjerne Old. "Aphrodite, heder det da, gik til Athenes Væverstol, og begyndte at væve "et Slör, da hun aldeles vilde være som Athene. Men det blev "et förgeligt Arbeide. Under Vævningen svulmede Traadene "uhyre, og Klædemonnet bristede. Desuagtet aflod Gudinden "ikke. Hun havde Soel og Maane til Vidne om sit Arbeid. "Grazierne Pasithea, Pitho og Aglaya rakte hende med "hielpsom Haand den spundne Traad. Men Kiærlighed var "forfunden af Verden. Smægtende bortiler de Dödeliges Liv. "Harmonia sukker over de ufuldbyrdede Ægtefæller. Athene befærer sig over den nye Væverinde. Guderne forsamle sig. "Den skiemtende Spotter Hermes kommer til, og minder Venus med Bitterhed om de fordums Lænker, hvori hun var "hildet af Hephæstus. Samtlige Guder lee. Den stolte Aphrodite, betaget af Frygt for Athene, vender tilbage til Cypern; "hun Menneskefælgens Fostreinde, knytter, tilligemed Kiærlighed, igien ved sit Belte Menneskenes blandede Levnet til hinanden." Jeg anförer denne Nonnus's braagede, skjönt ei uvittige Skildring, blot for at giöre opmærksom paa det der ligger

til Grund for samme, nemlig Sagn fra den graae Oldtid, hvori Chariterne have været indflettede. I övrigt vise alle de Steder af Homer, vi have beraabt os paa, at hos denne Grækernes ældste os levnedes Skiald staaer, i Henseende til Chariterne, det Oldmythiske altid i Baggrunden, medens derimod Ideer om disse Huldgudinder som de blide Væfener, fra hvilke al Ynde fremspirer, stedse stilles i en klar Forgrund.

Det samme gjelder, og det endnu mere, om *Hesiod*, hvis Theogonie blev den Hovedbog, hvorpaa fiden alle Stamme-Udledninger i Mythelæren stöttede sig. I dette Digt forekomme Chariterne som bestemte Personer 3 Gange, og 1 Gang i et andet berömt Qvad af samme Forfatter, kaldet Dagværket (*ἔργα καὶ ἡμέραι*). Vi vide desuden, at i et fortabt Værk, der tilskrives ham, Huldgudinderne have været nævnte paa en med deres Bestemmelse aldeles passende Maade.

Strax i Begyndelsen af sit Mythedigt viser den Alkræifke Sanger, fra hvad Synspunkt han har betragtet Chariterne, da han nævner dem i Forening med Muserne. Ved at omtale, hvorledes Zeus's Samquem med Mnemosyne i 9 Nætter havde efter et Aars Forløb haft de 9 Musers Födsel til Frugt, yttre Digteren sig faaledes (v. 60-64):

Da hun fødte til Verden ni Dötre, eensölende Dötre,
Hvis Hu staaer ene til Sang, hvis Lyft er forgfrie Syfler,
Ikke langt fra det höie Olymps fneedækkede Toppe;
Her faa muntre de dandse og skjönne Vaaninger have;
Her de nyde i Fryd *Chariters* og Himeros' Selskab.

Naar han fiden kommer til at tale om Horaernes og Moe-
rernes Födsel, tilføier han, hvilke Dötre Jupiter havde med

Eurynome, med Ceres og med Mnemosyne. Om de første ere Skaldens Udtryk disse: (v. 906–10.)

Eurynome, Oceanus' Datter, elskværdig af Aafyn,

Födde for Zeus skiönkindede *trende Chariter*

Aglaia og *Euphrosyne* og yndig *Thalia*;

I deres Blik noget Elskeligt lyser, og i deres Öinlaag

Sporer man Lindring for Sorg, af Brynene Skiönhed fremskinner.

Længere hen, hvor Digteren nævner Hercules's Födsel ved Alkmene og Bakchus's Giftermaal med Ariadne, hedder det:

Aglaia til liflige Viv sig valgte hiin haltende Kunstner,

Den beröimte Hephæstos, thi hun var *den yngste Charite*.

I alle disse hesiodiske Udfagn er det öienfynligt, at Chariternes Begreb, der hos Homer var begyndt at komme til Klarhed, udviklede sig efterhaanden med störr og störr Bestemthed. Som hos den Joniske, saaledes og hos den Aescæiske Skiald, har Vulkan en Charite til Hustru. Men det som Hesiods Fremstilling især virkede, var, at Huldgudinderne efter hans Tid tillagdes saavel en bestemt Födsel, som et bestemt Antal og fastsatte Navne, hvilket alt i den fölgende Tid, som det synes meest paa hans Autoritet, findes antaget. De kaldtes Dötre af Zeus og Havgudinden Eurynome, i hvilken Benævnelse noget kosmologiskt stedse vedblev. Kun den senere Phurnutus see vi, uden Tvivl vilkaarligt, at have nævnet Zeus og Here, de 2 överste Guddomme, som deres Forældre. Deres Antal var 5, hvorfra kun enkelte Afbigelfer findes, der siden skulle omtales; og deres Navne, som nu bleve herskende, vare: den skinnende, den frydende, den opmuntrende; alt med Hensyn til den glade Livlighed de udbrede omkring dem.

Anvendelse af den i Theogonien fremstillede Synspunkt har Hefiod selv gjort i Begyndelsen af Dagværket; thi naar Pandora skal udfmykkes med alt hvad der kan give udvortes skjön Anseende, faa hedder det: at den gyldne Aphrodite omgav hendes Hoved med Ynde, at den blaaöiede Athene omgyrtede og prydede hende; men *de guddommelige Chariter* og den hulde *Peitho* paafatte hende Guld-Armbaand, og de skiönhaarede Horaer Krands af Vaarblomster. Ligesaa har han i et Par Vers af det tabte Digt, som Nogle kalde Herogonie, eller Heltinde-Fortegnelse, hvilket Scholiaften til den niende Pythiske Ode hos Pindar har bevaret, om Cyrene udtrykt sig saaledes:

Ved Peneus's Vande da boede den skiönne Cyrene;

Selve *Chariterne* var det, fra hvem hun havde sin Ynde.

I Henseende til *Peitho* synes Hefiodus endnu ikke at have bragt det paa det Rene, om hun skulde regnes til *Chariterne* eller ikke, skiönt hun af Digterne sættes i deres Selskab. Vi skulde fiden see, at det er rimeligt, at hun paa visse Steder regnedes virkelig for en Gratie; og vi bör her strax bemærke, at *Hermesianax*, en Elegisk Digter fra Kolophon paa Philips og Alexanders Tid, efter *Pausanias's* Vidnesbyrd, udtrykkelig nævner *Peitho* som en af *Chariterne*; og at *Svidas*, vist nok efter ældre Kilder, sætter *Peitho* blandt de tre Gratie i *Thalias* Sted. At til Pindars Tid *Chariternes* Tretal var almindelig helliget, viser noksom den 14de Olympiske Ode, og i den græske Anthologie besynges Huldgudinderne stedse som et Klöverblad. Af den sidste ville vi her sætte et Par Disticha, f. Ex. det af *Meleager*, (som levede i Aarh. før Christi Födsel)

Trende Chariterne ere, og tre de yndige Möer,
 Horaerne, og tre Længsler betage min Siæl;
 Eros *trende* Pile imod mig har kastet, som om han
 Ikke blot een, men tre Siæle vil faare i mig;
 og af en Ubenævnt til Gravskrift over en Dreng, der kun havde
 levet i 8 Aar og 5 Maaneder;

Menophilus dette Minde er fat, den beklagede Yngling;
 Thi de *trende Chariters* elskværdige Skiønhed han havde.

Ligesom der hos Hesiod var meget faa Spor til kosmologiske Bitanker ved Chariternes Fremstilling, faa har Begrebets mystiske Dunkelhed uden Tvivl i Hellenernes daglige Liv mere og mere forsvundet, og givet Plads for de skiønne og frugtbringende Ideer om Ynde og Harmonie, Elskværdighed og Tækkelighed, der af Gratierner bevirkedes. Kun i Templerne vedligeholdte sig de hellige Sagn om Huldgudindernes oprindelige Forbindelse med Naturens første Tilblivelse; og det mytiske i disse, forbundet med Præget af Traditionernes Ælde, vedligeholdte dem i deres Ærværdighed. Udenfor religiøse Heligdomme synes kun Orphikerne i deres Sange at have forplantet Ideen om Chariterne, som kosmogoniske Væsener. Dette er klart af de Levninger, vi have tilbage af Orphiske Qvad, hvoraf nogle efter Oldtidens Vidnesbyrd ere af Onomakritus fra den anden Perferkrigs Dage. Vel ere de kun en svag, og stundum ligesaa smagløs som ordriig Gienklang af de oprindelig orphiske Naturphilosophemer, men fund Kritik kan dog af den uhyre Mængde mystiske Tillægsord, hvoraf de ere overvældede, hift og her opføge mærkværdige Vink til ældgamle Sandfagn. Uden at dvæle længe ved denne saakaldte Hymne-

famling, ville vi kun anføre et Par Steder, der angaae Charit-
terne, og da slutte denne Afdeling med en Orphisk Sang om
Huldgudinderne, som tillige viser, at Orphikerne selv efter-
haanden udvidede Begrebet om disse Væsener uden for Natur-
philosophemernes Grændse.

Den niende Hymne indeholder i 30 Linier meer end 80
betydende mellem hinanden kastede Epitheter, hvormed
Naturen, der er Sangens Hovedgjenstand, benævnes. De ere
for en stor Deel pantheistiske, og mange af dem meget for-
skruede. Blandt andet kaldes da Naturen

Anfører, Fuldbyrder, Livbringer, alt nærende Qvinde,
Selvstændighed, Retfærd, Chariters fleernavnede Peitho,
Med alraadende Magt i Luft, som paa Jord og i Havet:

Ved det underlige Udtryk: *den mangenavnede Peitho*
blandt Charitene betegnes uden Tvivl Naturens Kraft til at
bringe Eenhed blandt de meest stridige Bestanddele; og vi have
da her igien det gamle Philosophem om *Φιλία* og *εἰς*. I 42de
Sang til Horaerne, hvor disse Tidsgeniens Skiønhed og Prydelse
beskrives, hedder det:

Duggede Slør de paatage af yndigt buntede Blomstre,
Rede til Leeg med *Proserpina*, naar hun af Moerer
Og af *Chariter* opføres i Lysets Egne til Runddands.

At i denne Skildring ligge kosmologiske Ideer til Grund,
og at den tillige har Hentydning paa hellige Ceremonier, der
ved religiøse Fester foretoges, og forestillede Proserpinas Op-
førelse af Underverdenen, derom kan neppe være Tvivl.

Men til Huldgudinderne selv læse vi i denne Samling
under No. 59. følgende Sang:

Hörer mig, o navnkundige og hæderrige Chariter,
Døttre af Zeus og Eurynome med yndige Belte,
Aglaia og Euphrofyne og Du hulde Thalia!

I al Glædes Ophav, elskværdige, blide og kydlke,
Altid skiønne, de Dødliges Fryd, med idel Afvexling;
Ikke kan Solens det hurtige Lys, ei Skinnen af Maanen,
Endikke Glandfen af Viisdom, af Dyd og af virkfomme Aandskraft,
Eller af Velmagt i Livet, af Smukhed eller af Ungdom,
Uden Eder opvække hos Menneket blivende Glæde.
Yndige i Dands, af Aafyn fom Rofer, I, Önskernes Formaal,
Kommer, tildeler mig Held, viser Gunst mod Eders Tilbeder.

Et Sidestykke til denne skiønne Hymne skal i det følgende blive anført.

II.

Chariternes Dyrkelse var i Grækenland saa udbredt, at der neppe var nogen Egn deraf, fom jo havde een eller anden dem indviet Helligdom, f. Ex. et Tempel, en Lund, en Kilde eller deslige; paa nogle Steder Hayes Spor til Fester for dem, ja der findes endog Vink til, at de i færegne Myfterier have haft en hemmelig Cultus. Af de 10 Böger, i hvilke Paufanias har givet os en, om ikke smagfuld, dog meget sanddru Skildring af den Reife, han i Midten af det andet christelige Aarhundrede foretog igiennem Hellas, forsyne de allerfleste os med et eller andet Bidrag dette Æmne angaaende; noget lader sig og, skiøndt sparformere, opsamle af andre gamle Kilder. Herved vil den Bemærkning vinde Bestyrkelse, fom forhen er giort, at i Templerne vedligeholdtes mangt et gam-

melt, meest kosmologisk Sagn, som i Hverdagslivet tabtes; men vi skulle tillige erfare, at ogsaa i Helligdommene vandt Chariternes Cultus efterhaanden meer i Ynde, og paavirkedes af den i Grækerlivet sig udbredende Skiønheds Aand. Vi glemme heller ikke, at meget af det, som nu skal anføres, angaaer den fjerneste mythiske Old, og altsaa er ældre end de homeriske og hesiodiske Forestillinger; ligesom og Digteren Pampus længe før Homer skal have besjunget Chariterne.

Vi vende os først til Kreta, hiin vigtige Æe, den helle-niske Religions, som Lovgivnings, Vugge. Her forekommer Chariternes Tilbedelse allerede i Theseus's og hans Faders Dage; og til samme Tid kiendtes Huldgudindernes Cultus ogsaa paa Æen Paros, som da af Kreta beherskedes. Fortællingen er efter Apollodor (i hans Bibliotheks 3 B. 15 K. §. 6 og 7) følgende: Ægeus, Theseus's Fader, kom til Athen og bivaanede Panathenæer-Festen, i hvilken Androgeos, Minos's Søn, overvandt alle. Ægeus sendte ham derpaa mod den Marathoniske Tyr, hvorved han omkom. Nogle sige, at, da han reiste til Theben at bivaane Liighöitiden over Laius, blev han af hine Veddekæmpere efterstræbt, og af Avind ombragt. Da Budskab om hans Död indløb, bivaanede Minos just paa Paros et Offer til Chariterne. Han tog da Krandsen af sit Hoved, og lod Flöitens Toner ophøre, men fuldførte ikke desmindre Offeringen. Deraf kommer det, tilføjer Forfatteren, der levede i første Halvdeel af 2det christelige Aarhundred, at man end i vore Dage paa Paros bruger ingen Flöiter eller Krands ved Offringer til Chariterne.

Med tvende Gudinders Helligdomme har Gratiernes Cultus fornemmeligen været forbundet, nemlig Heres og Aphrodites. Derfom man, efter Böttigers skarpsindige, skjönt kun korteligen antydede, Bemærkning i hans Mythologie der Juno antog 2de forskjellige Mythe-klasser i Henfende til Chariterne; den ene, i hvilken de høre til Heres, den anden, til Aphrodites Selskab, faa bragdes mere Sammenhæng i disse Væseners Cultus; og da kunde Forskiellen i deres Antal, deres Alder og deres Udvortes faa meget lettere forklares. Junos Gratier bleve da: Peitho, som den Kunst at overtale den elskende Brudgom, og den egentlige Charis til at udtrykke Brudens indtagende Æmhed og Forekommenhed, begge som beklædte Opvarterinder hos Himmelen's majestætiske Dronning; Venus's Gratier derimod de hos Hefiod benævnedes, der maatte tænkes som upaaklædte, dandsende, smykkende Medhielperinder for Elskovs Gudinden. Men Pausanias's, Hovedkribentens, Beretninger ere for korte, til at denne vittige Hypothes kan ansees for tilstrækkeligen understøttet. Vi ville da giennem flere Hellas's Lande forfølge Chariternes Cultus, saavidt vi kunne, om det end ikke vil være mueligt at opdage, hvorledes og ad hvilken Vei den er gaaet over fra eet Land til et andet.

I Lacedæmonien synes den at være ligesaa gammel som Staten selv. Reisebeskriveren nævner her paa to Steder Temples for Gratierne, eet i Sparta selv, eet i Amyklæ. Om det første hedder det: "naar man gaaer fra Dromos eller den paa Spartas Torv beliggende Plads til Ungdommens Ævelse i Løben, træffer man i vestlig Retning Temples for Dioskurerne, for Chariterne, for Ilithya, for Apollo Karnios og Artemis

”Hegemone.” Omgiven af faamange myffiske Guddomme, har uden Tvivl denne Chariternes Helligdom ogfaa havt noget Myffisk ved fig. ”Ved Tiafa en Flod, fom løb paa Sparta-Veien ”giennem Byen Amyklæ, og i Mythologien fagdes at være Eurotas Datter, (det vil fige, var en Arm af Eurotas-Floden), ”laae et Tempel for *Chariterne Phäenna og Klete* d. e. den Lyfende og den Navnkundige, hvilke Alkman (der levede 670. f. Chr. ”en Iyrisk Digter fra Sardes i Lydien), i fine Digte havde befunget. Man troede, at Kong Lacedæmon havde bygget ”Templet, og givet Huldgudinderne diffe Navne.” Om i Benævnelfen Lyfende var noget kosmogonifk, er vanffkeligt at fige, ffiöndt ei urimeligt; men Klete fagdes, ifölge Scholiaffens Vidnesbyrd til 625de V. af Euripides’s Orefl, at have været Eurotas’s Hufrue. Efter Lacedæmonernes symbolifke Udtryks-Maade, naar de f. Ex. kaldte Agamemnon Zeus, og Helena Nemefis, blev Mening, at Eurotas var en höiff yndig Flod, en Charite, hvilket i faa gamle Tider, og det hos Spartanerne, viff nok er mærkeligt.

I Mycenæ, en af Hovedflæderne i Argolis, kunde vi forud vente Chariterne, da Byen var blandt de af Juno meeff yndede. I næffe Afdeling ffal forekomme mere derom. Her være det nok at anföre Paufanias’s korte, men betydningffulde Udfagn om Heræum eller Juno-Templet ffra Byen. I Tempels Indgang vare paa den ene Side *Chariterne* i faare gamle Afbildninger, men til Höire Junos hellige Leie (*lectus*), og fom Tempelgave det Skjold, Menelaus fordum i Trojanerkrigen tog fra Patroklos.” Vi ville her medtage en anden argolifk By, det gamle Hermione, fordi ogfaa den giver et Bi-

drag til vore Huldgudinders Dyrkelses Historie. I Pausanias's Tid var Byen ödelagt, og af den Intet uden nogle Tempel tilbage, og Levninger af en Stadium, hvor man sagde at Tyndarus's Sönnar havde övet sig. Blandt Helligdommene nævnes et Tempel til Neptun, to til Athene, af hvilke i det ene Taget var indfaldet, et til Solens Guddom, og derved en Lund for *Chariterne*. Der er og, tilföier Forf., bygget et Tempel for Serapis og Isis, omgivet med en Ringmuur af udvalgte store Stene, inden for hvilken foretages nogle mysteriöse Ritus for Demeter. Skiöndt det af Pausanias bemærkede om Serapis og Isis uden Tvivl maa ansees for noget senere og maa skee först i det 2det christelige Aarhundredes Begyndelse dersteds indfört, saa gör dog nok den Forbindelse, i hvilken Chariternes Lund nævnes med Solens Helligdom, at vi i den förste maa ogsaa i Hermione antage en fra gammel Tid brugelig Dyrkelse af Huldgudinderne.

Dog var ingen Stad i Oldtiden mere berömt for Chariternes Cultus, end Orchomenus i Boeotien. Artigt nok, at, da Boeoterne allerede tidligen vare i et Slags Vanrygte for deres Aands Slövhed, vilde Skiebnen, at det samme Folk skulde efter Oldtidens eenstæmmige Vidnesbyrd have Gratiernes navnkundigste Helligdom i sit Skiöd. Man har Grund til at troe, at Bebreidelsen om Mangel paa Snille mindre grundede sig paa Sandhed i Tingen selv, end paa en ved Naboe krige, især med Athenienferne bestyrket Avind, hvilken Omstændighed, formedelt Attikernes politiske og literære Overvægt i Hellas ufridigen har bidraget meget til Udbredelse af hiin for Boeoterne ugunstige Formening. Et Trillingtal, som Hesiod, der i det

mindste var dannet i Boeotien, Pindar, hvilken endnu Ingen i lyrisk Høihed har overgaaet, og Plutarch, der, i udbredte Kundskaber og fund Tænkfomhed, har havt faa ham lige, beviser noksom det overdrevne i den anførte Beskyldning. Men bemærkes bør det, at, ligesom Hesiod gav Forestillingen om Chariternes Fødsel, Navn og Tal en bestemt Retning, der siden gjeldte som klassisk; ligesom ingen Digter i sin Phantasie mere har beskæftiget sig med Chariterne, og i sine Digte oftere nævnt dem end Pindar; saaledes, hvad der her især er os vigtigt, var det Orchomenos, en boeotisk Bye, hos hvem den Cultus af Gratiernerne allerede fra den mythiske Old var indført, der siden blev den Norm, som gennem en lang Række af Sekler havde faaet en Anseelse, at naar de Orchomeniske Gudinder næyntes, saa vidste enhver Græker, at der meentes Chariterne. I det ældgamle Tempel i Orchomenus vare Gratiernes Statuer i mange Aarhundreder simple Stene, som Fetisker, om hvilke Traditionen sagde, at de i Eteokles's Tid vare nedfaldne fra Himlen. Samme Eteokles skal have været den første der bragte Chariterne Offre, bestemte deres Antal til tre, og gav dem Navne. Vel synes Pausanias at være uvis om, hvilke disse Navne have været; men havde han erindret sig Pindars Ode, (som strax skal anføres) i Forbindelse med Hesiod, saa havde han ikke kunnet tvivle paa, at disse vare *Aglaia*, *Euphrosyne* og *Thalia*. Ved Templet var en skøn Kilde, hvorfra man hentede Vandet til Helligdommene. Det var formodentlig denne Venus helligede Kilde, der hedte den Acidaliske, hvori Gratiernerne troedes at bade sig, og hvora, efter Servius's Fortolkning, Virgils Udtryk den Acidaliske Moder skal forklares. Reisebeskriveren tilføier,

at i hans Tid bleve anfeeligere og mere smagfulde Statuer, og-
 faa af Steen, der indviede. Derfom dette ſkal forſtaaes ſaaledes,
 at man ombyttede i det andet chriſtelige Aarhundrede de gamle
 Fetik - Gratier med nyere og pynteligere, ſaa vilde det være
 et Beviis paa, at den religiøſe Agt for diſſe betydeligen havde
 tabt fig. Dog, formedelſt Forfatterens Korthed, maa vi lade
 dette uafgiort. Da det er den Orchomeniſke Charis - Dyrkeſe
 der har begeiſtret Pindar i den 14de Olympiſke Hymne, for-
 fattet til Ære for en feirende Kæmper fra denne By, ſaa vil
 jeg ſtrax hidfætte denne ſkiønne Sang:

Hörer I *Chariter*,

Befkytterinder af Kephiffus's Vande,

I, der beboe den ſkiønheſtede Borg,

Det velhavende Orchomenus's

Og gamle Minyas navnkundige Værger;

Hörer min Bøn!

Ved Eder bliver Alt

Glæderigt og født for de Dödelige.

Ved Eder vorder Manden

Viis, ſkiön og berömt.

Uden de hulde *Chariter*

Holde ei Guderne

Enten Dands eller Maaltid.

De ordne alt i Himlen;

De have deres Throner

Ved Siden af den pythiſke guldkoggrede Apoll.

De dele en evig Hæder

Med deres Fader i Olymp.

* * *

Hörer mig nu
 I den överste Guds Döttre.
 Hulde *Aglaja*,
 Sangellkende *Euphrosyne* og *Thalia*,
 Naar I see dette Pragttoget
 I heldig Stund stille at fremtræde.
 Jeg kommer at qvæde
 I lydiske Toner og Sange
 Om Afopikus;
 Thi ved dig blev Minya Olymp-Seirerinde.
 Gaae nu fæstlige Gienlyd,
 Gaae til Persephones fortmurede Vaaning,
 Og Faderen bring det glade Budskab,
 Fortæl ham, hvorlunde du faae
 Hans Søn Kleodamus
 Ved vidtberönte Pifas Bugt
 At pryde sit unge Haar
 Med Hæderskampens vingede Krands.

Et mærkeligt Vidne om Orchomenus's fordums Herlighed have vi i Nygrækeren Meletius, som i sin berönte Geographi omtaler denne By. Da jeg ei har kundet overkomme Værket selv, anfører jeg det her for os nödvendige af Digteren Lord Byrons Vorks udg. i 8vo London 1818, i hvis første Bind i et Appendix netop Meletius's paa Nygræsk skrevne Beretninger om Inkriptioner, fundne i Orchomenus, ere indførte, og optage 6 Oktav - Sider. Nygrækerens Ord ere: "Orchomenus, sædvanlig kaldet Σκριπτον, var fordum en faare

riig og mægtig By, og kaldtes det Boeotiske Athen. Heri var *Chariternes* Tempel, til hvilket Thebanerne betalte Afgift; men dette er aldeles fløifet af Aspalankerne. Ved denne By holdtes de Chariteske Lege. Indskrifter, figtende til disse Vædekampe, har jeg fundet paa Kolonnerne i Guds Moders (Marias) Tempel, bygt af Leo Protospatharius, under Keiserne Leo og Konstantinus.” Derpaa anföres 24 Indskrifter i den sædvanlige α : den Attiske, og 10 i den Doriske Dialect, indeholdende deres Navne og Födested, som i Chariter-Legene havde feiret. Deriblandt ere Kerykes (formodentlig Declamatorer), Flöite- og Citharspillere, (hvoriblandt nogle Dreng) Lyftspil-Digtere, Sörgespil- og fatiriske Digtere, Rhapsoder og Skuespillere. De fleste ere fra Theben; forresten ere mange fra Paphos, Athen, Kreta, Argos, det Æoliske Kumæ, Karthago, Rhodos, Tarent, Phocis, Cyzicum, det æoliske Murina, og Koronea. Af beröimte Navne findes intet, uden, om man faa vil, Sophokles Sörgespildigterens Sön. Da i Indledningen til Fortegnelsen i Dorisk Dialect en Agonothei, eller Fesfdirecteur udtrykkeligen nævnes, faa viser dette, at Legene aldeles ordentligen have været indrettede.

För vi forlade Boeotien, maa endnu tilföies, at i den Itoniske Minervas Tempel, saakaldet af Itonius Amphiktyons Sön, hvor Boeoterne holdt Sammenkomster om offentlige Anliggender, bleve, efter Pausanias's Vidnesbyrd, i hans Tid Statuer af *Chariterne* indviede.

Vi komme nu til Athen, det navnkundige Sæde for Smag og Ynde i Hellas. Det kunde formodes, at denne faa mærkværdige By ogsaa i Henfeende til *Chariternes* Cultus vilde forsyne

os med nogle Oplysninger. Pausanias's korte, men indholds-
rige Beretning herom er denne: "Athenerne dyrke fra gammel
"Tid af Chariterne under Navn af *Auxo* og *Hegemone*, thi
"*Karpo* kan ei ansees for en Charites, men er en Hora's Navn;
"og en anden Hora hædre Athenerne tilligemed Pandrosos under
"Benævnelsen Thallo; men nu er det Skik i Bön at hylde tre
"Chariter, hvilket man har lært af Eteokles fra Orchomenus.
"I Indgangen til Akropolis ere saaledes tre Chariter opstillede,
"og til dem foretager man en hemmelighedsfuld Dyrkelse som
"for Mængden ei maa udfiges." Heraf lærer man: *deels*, at
i Athen kiendtes en dobbelt Cultus for Huldgudinderne: en
ældre, hvori de dyrkedes kun som to under Navne, som det
fynes, kosmologiske, af Nærerinden og Anförerinden, hvilke
ellers uden Tvivl bleve siden tagne i æsthetisk Mening om en
reen og rigtig Smags Dannelse; og en yngre, hvori tre Gra-
tier hyldedes; *deels* at den senere optagne Chariternes Religion
var den Orchomeniske; *deels* endelig, at med denne var en
mysteriös Lære (*τελετη*) forbunden, i hvilken formodentlig baade
philosophiske og historisk-symboliske Vink meddeeldes om disse
Gudinders Helligdomme.

I Elis er det ikke underligt, at *Chariterne* deeltage selv
i den Olympiske Jupiters meest glimrende Helligdomme. De
vare jo Dötre af Himmels Konge; og hvor Hellenerne for-
samledes, især i en saa almeendeeltagelig Anledning som de
Olympiske Lege, maatte Huldgudinderne vist ikke forglemmes.
Men vor 3die Afdeling, om Gratiernes Kunstforestilling, vil give
nærmere Anledning til at tale herom. Ogfaa om deres Tempel
paa Torvet i Elis skal da tilføies noget mere. Her være det

nok at giöre opmærkfom paa, hvad Pausanias tydeligen paa-
peger, at paa fidsfte Sted var deres Forbindelfe med Venus's
og Amors Cultus aabenbar; "thi paa höire Side af Chariterne
"var Eros's Billedftötte; og de ftode paa et fælleds Fodftykke."

I Arkadien fpores en Forbindelfe mellem Chariternes og
Eumenidernes Religion, fom kaster noget Lys over de förfte
Væfen. Pausanias's Ord ere diffe: "Syv Stadier fra den Ar-
kadifke By Megalopolis paa Veien til Meflenien er et Tempel
til Manierne eller Eumeniderne, paa det Sted, hvor man fagde
Orefte var bleven rafende, after at have dræbt fin Moder.
Ikke langfra Templet er en liden Jordforhöining, hvorfra hæ-
ver fig en Finger, giort af Steen, og Forhöiningen kaldes
Finger-Minde; der figer man at Oreftes, da han blev rafende,
afbeed fig en Finger af den ene Haand. Hertil grændfer et
andet Sted kaldet Ake, fordi Orefte nu fandt Lægemedel for
fin Sygdom. Ogfaa der er opreift Eumeniderne et Tempel.
Man figer at diffe Gudinder, da de havde giort Orefte rafende,
förft havde viift fig for ham forte, men, da han havde afbidt
fin Finger, viifte de fig atter for ham, fom hvide; ved dette
Syn kom han til fig felv igien og gjorde et Siæleooffer for at
afvende deres Vrede, hvori han offrede til dem fom hvide.
Her have de tillige for Skik at offre til *Chariterne*. Ved dette
Ake er et andet helligt Sted deraf benævnet, at han efterat
være til kommen fig felv, klippede fit Haar." Det er upaa-
tvivleligt, at, ligefom man i den Orefteifke Uhelds-Scene
giorde Furierne til Eumenider, for at vife, at dette Moder-
mord mere burde opvække Medlidenhed end Had imod Mor-
deren, faaledes har man i denne Helligdom givet Chariterne

en Rolle, fordi Huldgudinderne ved den Harmonie de udbrede over Siælen, maae bidrage til at mildne og berolige selv den meest ophidsede Lidenskab; og hvor meget sandt og skiönt ligger ikke i denne Paaftand!

I Smyrna var efter samme Reisebeskrivers Beretning et Tempel til Nemesis 3: de Væfener der bringe Ligevægt i de menneskelige Skiæbner, og paafee at Hovmod nedtrykkes, Beskedenhed fremhielpes. Ogfaa med dem bragtes Chariterne i Forbindelse, og deres Statuer indviedes i Nemesis's Helligdom. Man indseer let, at Ideen er den samme, som den vi nyelig om Eumeniderne have anført.

At paa Æen Tenedos har været en Cultus for Gratierner, og navnlig for de tvende: Peitho og den egentligen saakaldte *Charis*, kan man maalkke slutte af en blandt Pindars Fragmenter levnet Rundfang til Ære for Tenedieren Theoxenus Agefilaus's Søn. Fuld af begejstret Beundring over denne Ynglings fortryllende Skiönhed udbrød Digteren: "byggt af Demant eller Jern maa den være, et iiskoldt Hierte maa han have, forladt af Venus maa den kaldes, som urørt feer Theoxenus' Æies funklende Blik. Ved Synet af sliig en Yngling smelter Hiertet som af Vox. Sandt er det, paa Tenedos boer Peitho og *Charis* hos Agefilaus's Søn." Det er at formode, at Digteren har taget Hensyn til Chariters virkelige Helligdomme paa Æen; men disse synes da at have staaet i Forbindelse med Venus's, ei med Juno's Dyrkelse. Hvor meget i övrigt denne Sang i Oldtiden har været yndet, kan vi slutte af Plutarks, Digterens Landsmands, Udraab i Skriftet om Guddommens fildige Hævn; hvor han, efter at have omtalt den Ære man paa

Theoxenierne eller Giestevenkabsfeften viiste Pindars Efterkommere, siger: "Den maatte og, for at bruge Pindars egne Ord, have et fort Hierte, forkobbret med iiskold Flamme, som ei fandt Behag i hans Hædersfanges Ynde (Charis), der er udtrykt med en saa hellenisk og ægte gammel Værdighed." Jeg anfører dette kun for at minde om, at Oldtiden anfaae Pindar, selv i sin Lyriske Höihed, for *Chariternes* Digter.

Til Huldgudindernes Cultus hörer det endelig ogsaa at bemærke: at hendes Præstinder havde Tilladelse til at være gifte, og kunde vedblive deres Embede til den graahaarede Alder. Dette er tydeligt af et Vers i den Græske Anthologi forfattet af en Diotimus, hvis Indhold er følgende: "Vi vare tvende jævnaldrende Oldinge, Anaxo og Kleino, Tvillingdøttre af Epikrates, Kleino, *Chariternes* Præstinde, Anaxo, mens hun levede, Demeters Betiente; 89 Soleaar have vi lagt tilbage og døde umisundte af hverandre. Vi elskede vore Mænd og Börn, og vandrede, uden at have mistet nogen af disse, i saa høi en Alder til Hades."

III.

Naar vi skulle tale om den Brug man gjorde af Chariternes i den antike Kunst, saa følger af sig selv, at Meningen er, ei at udvikle, hvorledes Ynde spores i alle denne Kunsts Egne, thi dette vilde være et uendeligt Arbeide; men at udmærke de ikke saa antike Kunstværker, som af de gamle Skribenter omtales, eller endnu ere tilbage, paa hvilke Forestillinger af Chariternes findes.

Amyklæ og Elis, Sparta og Athen; Delos og Mycenæ og andre deels ved religiøs Ærbødighed, deels ved offentlige Græker-Sammenkomster höift mærkelige Steder kappedes om at skaffe sig Chariternes Afbildninger. De berömteste Kunstnere, f. Ex. af Billedhuggere Bathykles og Bupalus, Phidias og Polyklet, ja felve Sokrates, blandt Malerne en Apelles og Pythagoras bekieftigede deres Meisfel eller Pensel med Huldgudindernes Fremstilling; og igiennem forskiellige Afvexlinger kunne vi faa at fige forfølge deres Forestilliger fra den förfte Raahed til den höiefte Fuldkommenhed, fra den fiernefte Old til den helleniske Kunstes Undergang.

De ældfte Billeder af Chariterne vare uden Tvivl de i Orchomenus, blotte Stene, som under Eteokles troedes at være nedfaldne fra Himlen, altsaa Fetisker, uden at Kunsten endnu vidste at giöre Hoved, Hænder eller Födder kiendelige. At disse raa Figurer förfst i meget fildigere Tider ombyttedes med kunstmæsfige Statuer, er forhen erindret.

I Solons Tid, altsaa 600 Aar för vor Tidsregning, findes Chariterne at være brugte til Prydelse paa Apollos majestætiske Throne i hans Helligdom i Amyklæ. "Naar man nærmer sig Thronen, figer Pausanias, seer man ved begge dens Arme to Gratier og to Horaer, hvilke synes at bære den. Bag samme ved begge Ender ere ligeledes tvende Gratier, og tyende Horaer anbragte." Dette dobbelte Charitertal, som hos Lacedæmonerne desuden synes at have været det i deres Mythelære bestemte, beholdtes her saameget hellere som Kunstforholdet fördrede det, da de tiente som et Slags Karyatider. Forarbeideren af dette herlige Monument, som tilligemed den

derpaa staaende; men ældre Apollos Statue af Bronze, skal have været af 56 Alens Höide, og i Omfang som et Kapell, var Bathykles fra Magnesia ved Mæanderfloden i Lydien. Han troedes at være den, der gjorde det gyldne Bæger, som hver af de 7 Vise af Beskedenhed vægrede sig ved at modtage, og som derfor helligedes Apollo den ene Vise, og forvaredes i hans Tempel i Milet.

De til samme Tid, tildeels noget senere levende Kunstnere Bupalus, Angelion og Tektæus, alle af den æginetiske Skole, efterlode paa Öerne i Archipelagus og paa Asiens Kyft mange Minder om deres betydelige Kunstfremskridt. Af Bupalus anförer Pausanias tvende Arbeider, der forestilte *Charitene*; den ene Gruppe i Guld opstillet i Smyrna oven over Nemesis - Gudindernes Statuer, ventelig for at udtrykke disses Vredes Formildelse; den anden Gruppe formodentlig af Marmor, gjort for Pergamenerne, og som fandtes i Kong Attalus's Soveværelse. Angelion og Tektæus, der skyldte de to berömdte Mænd Dipoenus og Scyllis deres Dannelses, gjorde sig især navnkundige ved Apollos og Dianas Statue, som de i Marmor udarbejdede til Delos-Templet. Apollo holdt i den ene Haand de tre *Chariter*; men vi beklage, at Pausanias ikke nærmere har beskrevet dem. Dog erstattes denne Mangel noget af Plutark, som i hans Skrift om Musiken (T. X. p. 664. Reiskes Udg.) figer, at denne Apollos Tempelstatue havde de tre Grattier paa den udstrakte venstre Haand, og at den midterste af disse holdt en Syrnix, af de övrige, den ene en Lyre, den anden Flöiter.

Noget udførligere er Pausanias i at forklare Beskaffenheden af *Charis*-Afbildningerne i Elis, deels i Templet paa denne Byes Torv, deels i den Olympiske Jupiters Helligdom. Ved de første beskriver han deres Attributer med disse Ord: "Paa Torvet i Elis er et Tempel til Chariterne, og deri Gudindernes Billedflötter. Ansigter, Hænder og Fødder ere af hvidt Marmor; men deres Paaklædning forgyldt. Den ene af dem holder en Rose, den mellemste en Tærning, den tredje en liden Myrteqvist. Man anfører hertil den rimelige Grund: at Rose og Myrte ere Venus helligede, passende til den hende tillagte Skiønhed, og med Venus staae Chariterne i nærmeste Forbindelse. Tærningen er egentlig Börns Legetøj af begge Kiön, hvilke Alderen endnu ikke har givet noget Uyndigt. Til Chariternes höire Side staaer Eros, paa samme Fodstykke."

Ved at forarbejde Statuen af Jupiter til Templet i Olympia, viiste den store Kunstner Phidias, hvor meget han, selv under den dristigste og meest ophöiede Phantasies Beskieftigelse, var gjennemtrængt af Fölelsen om Huldgudindernes Værd. Paa hans stolte Kunstværk forekommer tre Gange Hensyn til *Chariterne*. "Paa Thronens överste Deel, siger Rejsebeskriveren, udarbejdede Phidias over Himmeligudens Hoved paa den ene Side de tre Chariter, paa den anden de tre Horæer; thi baade hine og disse udgives for Jupiters Dötre. Paa Thronens nederste Fodstykke vare i ophævet Guldarbejde: Soelguden beftigende sin Vogn, Here og Zeus, og hos denne Charis. Derpaa Hestia, efter hende Eros, modtagende sin af Havet fremkommende Moder. Aphrodite bekrandses af Peitho; desuden

”forekomme her Apollo med Artemis, Minerva og Herkules.” Dette Sted kan forresten tiene til Beviis paa, at, sköndt til Phidias's Tid Chariternes Trillingtal var det almindelig antagne, faa brugdes dog tillige Charis som kollektiv, og Peitho som Yndes - Gudinde i Venus's Selskab.

At Delpher - Templet ikke manglede Chariter, kunde vi dels i Almindelighed formode, dels finde rimeligt deraf, at denne Gud holdt i den deliske Helligdom, som vi nyeligen faae, Chariter i den ene Haand. Formodningen bliver til Vished ved Ordene i i den forhen anförte Pindariske Sang:

De have deres Throner

Ved Siden af den pythiske guldkoggrede Apoll;
til hvilke Vers den græske Scholiaft udtrykkelig bemærker: ”I Delphi stode Chariterne til Apolls höire Side.” Tanken er uden Tvivl den: at, var der noget, hvortil Menneskekundskab, Betænkfomhed, Maadehold og en consequent Fremgangsmaade udfordredes, da var det fornemmelig et Orakelfteds Bestyrelse.

Om de orchomeniske Huldgudinders Udfeende har Pausanias Intet anført. Man kunde saameget mere her have önsket flörre Udförlighed, som det er vist, at de upaaklædte Gratiers Fremstillingsmaade af Kunstnerne derfra er udgaaet. Vi kunne nogenledes udfylde denne Mangel ved Servius's Yttring i Anledning af Virgils *Mater Acidalia*. At i Orchomenus var den acidaliske Kilde, hvori Gratierne badede sig, have vi allerede bemærket. De Ord, som angaae os ere disse: ”At de afbildes, de 2 med tilvendt, den ene med fravendt Ansigt, dertil ”er Grunden, at en udviist Velvillie pleier fordoblet at vende ”tilbage,” hvorfor og Digteren siger: ”ei skal det fortryde dig

ved Godhed at have fremælkhet os." Om den lærde Mands Grund spørge vi her ikke; men vi takke ham for at have op-givet os *Chariternes* Stilling i Orchamenus-Templet; og at de der virkelig have havt denne Stilling, finde vi rimeligt deraf, at i den antike Kunst netop denne saa ofte er udtrykt.

I Mycenæ, hvor vi træffe Chariterne i Forbindelse med Juno, har en af de fuldkomneſte Billedhuggere i Oldtiden Polyklet, hvis Kanon er saa berömt, ogsaa beskæftiget sig med *Chariterne*. "Han gjorde, siger Pausanias, i Heræum, af Guld og Elphenbeen, Junos kolossalke Statue siddende paa en Throne; paa hendes Diadem ere Chariterne og Horaerne udarbejdede; hun har i den ene Haand et Granatæble, i den anden et Scepter."

I Athen fandt *Chariterne* en Fremstiller i Philosophen Sokrates. At Huldgudinderne stedse frævede for denne store Vises Siel, viiste han i sin Lære og Vandel; men for at der skulde være et haandgribeligt Beviis paa, at han stedse havde sysselsat sig med disse blide Væfener, skeete det, at man i Athen faae og beundrede de med Sokrates's Meisel afbildede Gratier. De stode i Propylæet eller Indgangsbygningen til Athens Akropolis. De vare 3, alle beklædte, og ved dem var det efter Pausanias's Forfikring, at man holdt en myſteriös Dyrkelse, hvorfra Almuen var udelukt. I Athen var allerede af Theseus, da han fik sine Medborgere til at flytte fra Landet til Byen, opført et Tempel for *Venus Pandemus* (saa kaldet til Forskiel fra *Venus Urania*). I dette var en Statue af *Chariten* Peitho, forarbejdet af den store Kunstner *Praxiteles*.

Om Malere, der i den græske Oldtid have forestillet Chariterne, haves meget faa og korte Efterretninger; dog vife ogfaa de, at i denne Kunstgreen have de flørste Mænd valgt Huldgudinderne til Gienstand for deres Penfel. I Smyrna var i Odeet eller Bygningen til musikalske Övvelser et Malerie af Charis ved den berönte Apelles; og hos Pergamenerne havde Pythagoras fra Paros malet Chariterne i det faakaldte Pythion af Apolls Helligdom. Dette beretter Pausanias, og af Plinius (35 B. §. 36) vide vi, at Nicearch havde afmalet Venus imellem Gratier og Amorer; den samme Nicearch, af hvem Herkules var afmalet fortrydende med Krænkelse, at han i et af Juno paafendt Raferie havde dræbt sin Kone Megara og hendes Sønner.

Om disse Kunstforestillinger maa det bemærkes, at lige til Slutningen af den Perikleiske Tid synes Chariterne for det meefte at have været beklædte. Det var kun den fuldkomne Kunstfærdighed, der turde vove at forestille Huldgudinderne upaaklædte; men da dette Skridt eengang var giort, afbildede man dem i den senere Tid sædvanligere paa den sidste Maade. I Pausanias's Dage var faadant ganske almindeligt; men samme Forfatter forsikkrer, at det ei har været ham muligt at erfare, hvilken Billedhugger eller Maler först har fremstillet nøgne Chariter. Om Grunden til Gratiernes Nögenhed, har en Digter i Anthologien paa en Indskrift over et Bad i Smyrna faaledes udtrykt sig:

Her Chariter engang sig badet, da liden Eros

Stial deres fkiönne Gevandt og gik bort, og dem efterlod nøgne.
Saavidt Skribenterne.

Vid. Sel. hist. og philosoph. Skr. I Deel 1821.

R

Vi skulde nu korteligen giennemgaae de mærkeligste fra Oldtiden levnedes Kunstværker, hvorpaa Gratierne ere afbildede. Man har af faadanne nogle større, som: Statue-Grupper, Reliefs og Malerier, og nogle mindre Monumenter, som: Mynter, Gemmer o. f. v.

Af Statuegrupper haves trende: Først om den i Villa Borghese. Her ere Huldgudinderne upaaklædte; den ene har Blomstre, den anden en Tærning i Haanden, den midterste flynger Armene om begge. Til højre staaer en Vase, og til venstre en lignende, men omvæltet paa en Søjle. Den er efterlignet paa en Agat-Gemme i det Lippertske Daktyliothek, Første Tufende i D. N. 349. Jeg undrer over, at *Ramdohr* i sit Skrift über die Mahlerey und Bildhauer-Arbeit in Rom, hvor dog den borghefiske Villa udførlig omtales, slet ikke nævner den. En anden end mere berømt er den i Villa Ruspoli, hvor Chariterne ogsaa ere nøgne. *Winkelmann* og *Ramdohr* ere enige i at rose dens Fortreffelighed. Figurernes Størrelse er halv saa stor, som den naturlige. Paa Hovedet have de ingen Prydelse, men Haarene ere med en tynd Snor bundne om Hovedet, og hos de to bag til sammenknyttet. "Deres Mine, siger *Winkelmann*, viser hverken stor Munterhed eller Alvor, men stille Tilfredshed, som er Uskyldsaaene egen. De ere sig ikke deres tryllende Ynde bevidste, men røbe en fordringsløs Beskedenhed." En tredje Gratiegruppe, hvor de ligeledes er upaaklædte, skal findes i Sakristiet i Domen i Siena. Jeg kiender den kun af *Hirts* Bilderbuch für Mythologie, Archæologie und Kunst 2det Hefte. Han omtaler den med saa Ord, og har ikke leveret noget Kobber deraf; men denne

smagfulde og meget erfarne Kunstkiender erklærer den, skiöndt beskædiget, for skiönnere Arbeide end begge de andre.

Af antike Reliefer med Forestillinger af Chariterne ere ikke faa tilbage. Saare mærkværdigt faavel i sig selv, som ved den der först udgav en kobberstukken Forestilling deraf, er et blandt de Romerske. Tre vel udförte Gratier forekomme der, alle nögne, krandsede med Blade og Blomstre, de tvende yderste med en Frugtstilk i den ene Haand; og den midterste i fædvanlig Stilling, strækkende Armene til begge. De staae under tre Palmetræer, og have paa hver Side en liden Kolonne, med en derpaa hvilende omvæltet Urne, hvoraf Vandet udsfrömmet, og et fra Colonnen nedhængende Haandklæde. Det er stukket i Kobber af den beröimte *Marc Antonio Raymondi* undertiden kaldet *Francesco Francia*, efter den franske Guldsmid, hos hvem han havde lært at gravere, der levede fra 1488 til 1559. Han udmærkede sig ved at flikke *Albert Dürers* Stykker, af hvilke han i Venedig havde tilkiöbt sig 56. I Rom tilvendte han sig *Raphaels* Gunst, og paa dennes Anmodning har han formodentlig stukket det Relief, vi her have beskrevet. Under Kobberpladen staaer: *Sic Romæ Carites niveo de marmore sculp.*, dog uden Navn*).

*) Kobberstikket anføres som særdeles vel giort i *Catalogue raisonné du Cabinet d'Estampes de feu M. Winkler à Leipzig par Michel Huber. T. 2^{ond} p. 591.* Kobberet selv har en af vore indsigtsfuldeste Kunstkiendere, Secretær i Commissionen for Oldsager, Hr. Cancelleraad *Thomsen* meddeelt mig.

Paa en Kandelaber i den borghefske Villa sees Charit-terne holdende hinanden i Haanden, og trædende frem til en stille Dands. De ere i antik Stil, beklædte, og meget tilhyllede. De have Diadem paa Hovedet; Haaret hænger ned i krøllede Lokker, og Gevandterne, foran sammenheftede med Bælte, falde i store Folder. Den sidste til højre Side holder Nederdelen af Gevandtet noget ud, og vender Hovedet saaledes, at Stillingen bliver temmelig fordrejet. Tegningen findes hos Hirt.

Vi komme til det skønneste Relief af alle, det af *monumenta Mathæiorum*, som *Bartoli* i *Admiranda Romanarum Antiquitatum* under n. 68. har indført. Det er en Sarkophag, meget betydningsfuld. I Midten staae de 3 Chariter, upaaklædte, ubekrandsede; de 2 yderste række Haanden til en hos hver af dem staaende Amarin. Bag ved er opspændt et Teppe hørende blot til Grupperingens Harmoni. Længere hen til hver af Siderne staaer Amor omfavnende Psyche; og ved hver Ende af Reliefet atter en Eros. Ved Amorerne ere neden til Krukker med Blomstre anbragte. Monumentets Henfigt er at betegne den ægtefabelige Kiærlighed, som de 2de Afdøde havde viist hinanden. Hertil figte de mange Eroter og Amoriner, hertil Amor og Psyches gientagne Forestillinger; og derfor ere Charit-terne hidfatte, thi det er dem, der bringe alt i Livet i Harmoni, og frøe Blomster paa den ægtefabelige Bane.

Paa et Anaglyphon i det Pio-Clementinske Museum *), der venteligen er et Votivstykke, findes Gratierne anbragte, som

*) IV. 13.

Taknemmeligheds Symbol. Skiöndt Arbeidet fættes i den Romerske Tidsalder, faa er det dog vel gjort, og Ideen er ei ugræsk; thi baade Sokrates og Chrysipp regnede Erkiendtlighed for en Dyd, der var Chariternes Værk. Mercurius fremstiller for Lægeguden Æskulap en Mand der er helbredet; denne hylder paa Knæ sin Velgiörer; og til venstre staae de 3 Gratier i fædvanlig Stilling, upaaklædte, men uprydede og uden Attributer. De ere fatte her, for at vise den Helbrededes Taknemmelighed.

Et andet Votivstykke fra Keiser Marc-Aurels Tid har en lignende Henfigt. Det findes i det capitoliniske Museum*). Hercules og Mercurius, Vejenes og de Reisendes Beskytter, staae paa en Forhöining, der skal tænkes paa et *trivium*, for at tilkiendegive en Vei, der fører til Bade. Herkules, med en Krands paa Hovedet, som han selv nyeligen har fat derpaa, har i den venstre Haand en knudret Sivstok, Flod- og Kilde-Guddommes Særkiende, og Lövehuden kastet over sine Arme. Mercur bærer sin vingede Petasus. Chlamyden hænger ned fra venstre Skulder, hvorover den er fæstet med et Spænde. I den ene Haand holder han en Caduceus, i den anden en Pung. Neden til sees Flodguden Afcanius liggende. Hans ene Haand hviler paa en Urne, hvoraf Vand udflyder; i den anden holder han et Siv. Til Höire ere de 3 Gratier, hvoraf de 2 yderste have Ax i Haanden. Til venstre 2 Flodnympher, der bortføre Hylas, Herkules's Yndling, da han vil hente Vand til Argo-

*) IV. 54.

nauternes Forfriskning. Han har sin Chlamyde heftet paa den ene Skulder, og holder i Haanden en Vandkrukke. Ved Merkurbilledet læser man neden til dette Önske: *Bonifati vivas sacerdos*. Denne Bonifaz var rimeligviis Præst ved en Helligdom for Mercurius. Allernederst er en latinsk Indskrift, hvis Indhold er denne: "Epitynchanus, Frigiven hos Keiser Marc-Aurel, og dennes Kammer-Opvarter, har istandsat dette *trivium* til Ære for Kilderne og de hellige Nymphes nær ved hans Bad, til Opfyldelse af et Løfte."

Endelig har *Winckelmann* i sine *Monumenti inediti**) bekiendtgjort et meget smukt Basrelief, som da befandtes hos *Duca Caraffa Noja* i Neapel, men siden hos *Nicolao de Bonis*. Det forestiller Paris's Kiærlighedsforbindelse med Helena. Paris sees staaende, og hos ham Amor med store Vinger, Helena sidder, og hos hende Venus; baade Moder og Søn ere beskæftigede med at faae Forbindelsen fuldbyrdet. Paa en høi Colonne sidder *Chariten* *Peitho* i fuld Paaklædning med Slør og Kalathus paa Hovedet. Ogfaa hun anvender sin Indflydelse til Planens Fuldførelse. Ved Paris, Venus, Helena og *Pitho* findes Navnene oventil hosføjede. *Hirt* mener, at denne Figur ei er *Chariten*, men *Geniussen* for det Sted, hvor Bortførelsen skeete, men *Böttiger* har tilstrækkeligen viist, at Tryllefuglen *Iynx* eller *Vendehals*, hvorpaa hun flötter den ene Haand, netop kunde ventes hos *Peitho*, til at udtrykke en uimodstaaelig Over-talelsesgave.

*) N. 115.

De antike Malerier, hvorpaa Chariterne forekomme, skulle ikke opholde os, da de ere meget faa: et-fra Herkulan, der fremstiller dem i Gruppe, ligesom paa Statuerne, nøgne, holdende i deres Hænder Blomster, Ax og Frugter. Kun den ene af dem har en Krands om Hovedet. Paa venstre Side sees en kratbegroet Klippe. Paa et Frescomaleri hos Pietro S. Bartoli sees de beklædte og stærk tilhyllede. De to have Klæde-monnet sammenheftet med et Belte, og alle [have Armbaand baade paa Overarmen og ved Haandleddet. De drage hinanden i Runddands faaledes, at Gevandterne flagre, og paa den ene Charite, den midterste, men som ved Svingningen holder med Overlegemet betydeligen til højre Side, see vi Ryggen blottet. Vigtigere end begge disse er det i Egnen af Esquilæ fundne, som man mener til Keiser Titus's Bade fordum hørende, Malerie, der forestiller en Brudescene, og af den Villa, hvor det længe bevaredes, sædvanlig kaldes *Nozze Aldobrandine*. Vi berøre det her, fordi *Chariten* Peitho er derpaa en af Hovedpersonerne. *Bellori* har i sine *Admiranda* n. 60 og 61 deraf givet en smuk Aftegning. Det har staaet i en (dog ei enkaustisk) malet Væg i en med Løvværk indsluttet Omfatning, hvoraf det er udskaaret. I den midterste, som er Hoved-Gruppen, sidder paa en ziirlig og vel draperet Hyndestoel, den tilslørede Brud i dyb Samtale med sin Brudeførerinde, som her er forestillet som Gratien Peitho. Det til Side svævende Gevandt blotter paa denne Legemets Overdeel, medens Underdelen er indhyllet. Hun har Overtalelsens Svada paa sine Læber, i sit blide Öiekast og ömme Favnetag. Brudgommen, med Hovedsmykke, som en Bakchus, sidder bag ved paa en lavere Bænk,

og venter med Utaalmodighed paa Samtalens Ende. Perfonerne til høire Side gjøre Forberedelse til Brudens Badning og Salvning, maafkee og til at stille de Forellkedes Nativitet; til venstre Side holder Citharfpillerinden sig færdig til Epithalamiets Iftemmelse og der giøres et Offer til Juno. Paa dette Græsk og Romerfk Smag heldigen forenende Kunstværk, ere alle eenige i at beundre de enkelte Grupperes Fortreffelighed og det Heles Harmoni.

Af Mynter ville vi anføre et Par mærkværdige: I det Hunterske Museum findes en attisk Tetradrachme, hvorpaa den fædvanlige Minervas Ugle flaaende paa en Diota eller tohanket Vase, der ligger paa Siden; ved Uglens Hoved læses AΘE ∴ Athene, paa begge Sider tre Magistratsperfoners Navne, nemlig *Eurycles*, *Ariaratas*, *Xenocrates*; inden i Vafen Bogstavet K og neden for ΔI. Foran Uglen flaae tre fmaa beklædte Figurer. Disse ere de af Sokrates til Propylæet forfærdigede Chariter, som ved at vende Ansigt og Hænder imod Fuglen, der her er Gudindens Repræsentant, udtrykke deres Hylding mod Athene, Statens Skytguddom. Man feer, hvor stor Agtelse disse Sokratiske Gratier flode i, da de endog paa Myn-ter optoges. For ogsaa at anføre en Mynt af senere Tid, haves fra Byen Germe i Galatien en faadan, flagen under Caracallas Regiering, altsaa i Førfningen af det 5die christelige Aarhundrede. Gratierne fees der alle tre beklædte, og stærk tilhyllede; deres Stilling afviger deri fra den fædvanlige, at begge de yderste vende Hovederne til den midterste, der ikke har fravendt Ansigt, men viser sig *en face*. De to holde med den ene Haand, og den mellemste med begge Hænder paa

deres foldede Gevandt. I övrigt have de ingen Attributer. Om-
skriften er: *επιγραφ. Αλεξάνδρου Γερμηνων*. Den er indført i
Millins Galerie Mythologique under n. 202.

Paa Gemmer møde os ofte Chariterne. En meget smuk,
som Winckelmann har indført i sine *Monumenti inediti* under
n. 31., viser os Venus upaaklædt, siddende paa en Hyndestool for
at pyntes. Bag hende sidder en liden Amor holdende med den
ene Haand paa sin Moders Gevandt, og flyttende den anden
paa en Vase. Paa hver Side af Venus staaer en Charis; den
til højre sætter Gudindens Haar til Rette; den til venstre frem-
tager en Perlesnor af en Buddike til hendes Hovedpryd, og
Venus giver ved at løfte Haanden Tegn, hvorledes den skal
paafættes. I det Florentinske Museum er en skaaren Steen efter
Udgivernes Forsikkring af ypperligt Arbejde, hvorpaa den samme
Idee er udtrykt, men paa en noget forskiellig Maade. Venus
staaer i Midten med Legemets Overdeel blottet, men Nederde-
len beklædt. Chariten til venstre holder en Salvkrukke, be-
redt til at anbringe Salven, hvor Fruen som her opløfter begge
Hænder byder det; Chariten der sidder til venstre, giver med
hævet Haand sin opvartende Søster den videre Anviisning.
Af de 6 Gemmer der ere indlemmede i det Lippertske Daktylio-
thek ere 3 mærkelige: to Amethyster*), hvilke skal være ufor-
lignelige. Ved Forestillingen er det ualmindeligt, at de 2 Gra-
tier ere beklædte, men ikke den midterste, og en Carniol**),

*) 3die Tufinde I D. n. 287. og 1ste Tuf. I D. n. 344.

**) 1ste Tufinde I D. n. 346.

hvorpaa Chariterne ere upaaklædte, den ene af dem holder en Tærning, den anden en Krands. Til höire Side er et Skiold, og derpaa en Hielm, til venstre et bekrandfet Alter med Ild. En ufædvanlig Forestilling er den, der findes paa en af *Millin* i hans *pierres gravées inedites* förste Gang bekiendtgjort Gemme. Man feer Herkules, der er kiendelig ved den som Hovedpryd næt anbragte Lövehud. Han holder de 3 upaaklædte Gratier i Orchomenisk Stilling i sin höire, og en Bue i den venstre Haand. Man erindrer sig, at vi paa et capitolinsk Basrelief har truffet en Forbindelse imellem Herkules og Chariterne; men her er vel Henfigten at minde om, at Styrke uden Ynde ei er fuldkommen agtværdig. Den nyeste bekiendtgjorte antike Gemme er beskrevet af *Köhler* under Titel: *Description d'un Camée du Cabinet des pierres gravées de Sa Maj. l'Empereur de toutes les Russies. Petersbourg 1810. i 8vo*; men dette Skrift har jeg, uagtet al Efterspörgfel i Hamborg, Berlin, Dresden og Leipzig, ikke kundet bekomme. Jeg kiender det da blot af tydske Journaler, af hvilke jeg har erfaret, at Gemmen er en skiön orientalsk Onyx af 2 Lag, med fortreffelig Tegning og ægte gammel. Attributerne ere meget tydeligen udtrykte. Den paa venstre Side holder tvende Ax, den i Midten Blomster, og den paa höire Side 2 Valmuehoveder.

Til Slutning et Par Ord om den af *Fabretti* i hans Inscriptioner indförte Drikkekaal, hvorpaa man ei kan miskiende Gratierne, men som i alt röber det 5die eller 4de christelige Aarhundrede. Gratierne ere nøgne og i den fædvanlige Stilling; de to have hver en flynget Prydelse i den ene Haand, og alle bære de Arm- og Fodbaand; mellem hver findes Blom-

fterquifte. Omskriften er: *Gelasia Lecori Comasia πῖετ' ἑστ' ἑστ' multis annis vivatis*. Uden Tvivl er Skaalen udarbejdet for trende Söstre, som Kunstneren har fremstillet som Chariter, med det Önske, udtrykt baade paa Græsk og Latin, at de maatte drikke deraf og leve mange Aar. Slig en Blanding af begge Sprog i det 4de og fölgende Sekler forekommer undertiden paa de af *Buonarotti* forklarede *vetri antichi*. Önsket: "Drik og lev" kan erindre os om det pudseerlige af Udtalen foranledigede Udtryk paa nogle senere Latinske Indskrifter: *sine fine bibas* istedet for *sine fine vivas*.

IV.

Hvad hidtil er anført om Chariternes Oprindelse, deres Dyrkelse og Anvendelse i den antike Kunst, kan omtrent have betegnet os hvad Begreb Grækerne forbandt med disse hulde Væfener; men det er Umagen værdt noget nöiere at udvikle deres Betydning i Hellenerlivet. Foruden de Bidrag det foregaaende hertil giver, har jeg, for ei at forville mig i den store Mængde af Nationens Skribenter, fornemmelig holdt mig til Pindar og Anthologien med Henfyn til denne Gienstand; dog er ogsaa adskilligt hentet fra andre Forfattere. Pindar, der selv (i et Hymnefragment) beder Zeus og Apoll tilligemed Chariterne og Aphrodite at optage ham i det ærværdigste Chor af Muernes Præster, forekom det mig især passende at raadspørge, da han, der forfattede Seiers Hymner til Kæmperne fra alle Grækenlands Egne, paa en vis Maade kan siges at være den bedste Tolk af alle Oldgrækeres Fölelser. For strax i et Exempel at vise, hvorledes han benytter Charis-Ideen,

hidfætte vi Begyndelsen af den første Isthmiske Hymne. Digteren var just beskæftiget med en Pæan for Öen Keos's Indvaanere, der skulde bruges ved en hellig Procesion til den Deliske Apolls Ære, da han underrettedes om en Thebaners Herodots Isthmiske Kæmpnings-Seier. Af sønlig Pligt mod sin Födestad Thebe afbryder han Keer-Sangen, og beder Delos om dens Gud om Tilgivelse. Her blive Thebe og Delos strax to Chariter i hans Phantasi; thi det heder:

Min Moder, guldskioldede Thebe, din Lovfang
 Er mig vigtigere end hver anden Idræt.
 Vredes da ei klipperige Delos,
 Til hvem min Digteraand nylig var henfævet.
 Hvad er kærere for den gode Søn
 End ærværdige Forældre.
 Saa vige da Apolls Stad; men næst Muernes Hielp
 Jeg snart fletter en Krands for begge Chariter.

Anthologien indeholder saa betydelig en Samling af meget forskiellige Forfatteres vittige Smaadigte, at dens Brug her især synes meget hensigtsmæssig. Vi ville da föge at forfølge Menneskelivet hos Grækerne fra Vuggen til Graven, i intellektuel som i moralsk Henseende, og ved hvert Skridt skulle vi træffe Chariterne. Det samme vil hos dem spores i Naturen som i Kunsten, i mindre som i større Samfund, ja endog i Ideen om Universet og om Guderne. Skulde den Perlesnor, vi faaledes flette for Huldgudinderne, undertiden maaskee findes noget braaget, saa haaber jeg, at man mere vil fornöies ved at bemærke, hvorledes mangen en Perle funkler med ægte

Græsk Vid, end stödes ved det mangefarvede Anströg, som Sammenfætningens Natur nödvændigen medförte.

Ved felve Fosterets Föddel manglede man ikke paa at udbede sig Chariternes Deeltagelse. Man smigrede sig faameget mere dermed, som Chariten Peitho var Juno Lucinas Selskabende, ligesom hun og af Plutarch*) nævnes blandt de fem Bröllups-Guddomme. I Anthologien gör Digterinden Nossis følgende Önske ved en Barneföddel:

Hulde Diana du Delos's og skiönne Ortygias Dronning

Du dine Pile nedlæg udi Chariternes Barm.

Bad dig i Inopes Flod, og kom til Alketis's Boelig,

Kom du blide og flux hende fra Smerterne fri.

Barnet opvoxte, og Chariternes Navne vare uden Tvivl blandt de förste, det fremstammede. I Aristophanes's Fragmenter nævnes Kager, der heed Charisia. "Ved Chariterne" var den almindelige Formel, hvormed man bekræftede Noget. At være artig, den sædvanlige Advarsel til Börn, benævnedes *χαριεργείν*, med Bibegreb af nogen Vittighed i Spögen. Naar Drengen kom i Skole, gienlöd ogfaa der Gratiernes kiære Navn. Af to Vers indförte i Anthologien blandt Digteren Metrodors arithmetiske Problemer, synes det klart, at man i Börneundervisning i Arithmetik, saavel i hele som brudne Tal, har taget Regnestykker af Chariterne. Det ene Verses Indhold er følgende: Chariterne bare Kurve med Æbler, i hver Kurv et lige Antal. Dem mödte de ni Mufer og udbade sig nogle. De gave

*) Qvæst. Rom. I.

da hver et lige Antal, og de 9 og 3 beholdt hver ligemeget. Spørges: hvormeget gave de? Det andet Vers fremsætter denne Opgave: Et Nöddetræ hang fuldt med Nödder. Disse bleve pludseligen afplukkede med saadan Bestemmelse: Parthenope skal have $\frac{1}{2}$, Philinna $\frac{1}{3}$, Aganippe $\frac{1}{4}$, Orithya $\frac{1}{5}$, Eurynome $\frac{1}{6}$, Chariterne 106, Muferne 9 Gange 9; naar der nu blive 7 Nödder tilbage paa Træets Top, saa spørges, hvormange Nödder bar Træet? Efter de oplysende Beregninger, dette Selskabs ærede Medlem Hr. Prof. *Degen* efter min Begjæring har haft den Godhed at meddele mig, beholdt i første Opgave hver Charite 2, 4, 8, eller 16 Æbler, og i sidste Problem bliver alle Nöddernes Antal 1680. I Opdragelsen maatte efter Theokrits Udtryk *) Intet skee uden Chariterne. Den Yngling der gik ud i Verden, med Kundskaber, Belevenhed og Humanitet, kaldtes *Χαρίεις*.

Ynglingens Hu stod for det meeste til at udmærke sig ved Legemsfærdigheder; til Misundelse lykkelig anfaaes han af sig og sine, om han havde det Held een eller flere Gange at vinde Prisen ved en af de fire store offentlige Lege i Grækenland *). Denne Hæder er det, hvortil det Pindariske Charis-Begreb fornemmeligen knytter sig. Chariternes Mark er det han plöier,

*) 16, 108.

*) Ubeskrivelig stor var den Ære, der ydedes en seirende Kæmper. Byen, hvorfra han var, troede sig hædret i hans Person, og modtog ham derfor med Jubel, med Processioner, og de meest glimrende Fester. Pragtoptogets Glands ved saadan en Anledning sluttes deraf, at Romerne sammenlignede den med et Triumphtogs Pragt.

Chariternes Have, han beplanter. Sangene selv ere de Gratier, med hvilke han beføger Seiervinderne. Giv Chariterne Held, da foreviges ved ham Heltenes Hæder, og ved deres Hielp haaber han heldig at figte til Muernes Maal. Det er ikke muligt her at anføre alle de Steder, hvor Digteren peger paa Huldgudindernes Virksomhed; kun et Par bør hidfættes til Prøve.

I fjerde Nemeiske Hymne om Ægineteren Timefarch hedder det:

Bedste Lægedom
 For udfanden Møie er Glæde;
 End mere frydes Manden,
 Naar han hædres ved Sange
 De vise Muernes Døttre.
 End ikke ved varmende Bad
 Qvæges de smidige Lemmer saameget,
 Som Sielen ved Qvad
 Til Seirherrens Lov, ledsaget med Cithar.
 Daaden forsvinder,
 Men Lov-Sangen ikke,
 Som Tungen, af *Chariter* begejstret,
 Fremfiger fra inderste Hierte.

og i den 3die Isthmiske, om Thebaneren Melissus:

Naar en Mand, hvem Lykken har føiet
 Hvad enten ved Held udi Kamp,
 Hvad heller ved Riigdom og Velstand,
 For trodfig Overmod sig reen bevarer,
 Medborgeres Priis han værdig da er.

Ved dig, o Zeus,
 De Dödelige megen Ære tildeles.
 Hvo dig følger, er fikker paa Held;
 Men de Uretfindige
 Deres Velstand forfeile.
 Roesværdig Daad har sin Løn.
 Den Brave bör det at hædre;
 Og Pragttogets Helt ved *Chariter*,
 Ved blide Hymner ophöie.

I 3die pythiske Hymne til Kong Hiero i Anledning af en Seier, der i de pythiske Lege tilkiendtes en Hest han havde ladet danne til Ridekampe, figer Digteren, med et temmelig driftigt Billede, at han tilstiller ham tvende *Chariter* Hygiea og Komos, for at lykönke baade med gienerholdt Sundhed og med vunden Kamppriis. Naar det i 6te nemeiske Hymne hedder, om Ægineteren Alkimeses, at han

”ved Kastalias Kilde (ved Delphi)

”fraaler i Aftenens Mörke

”i let svævende Gratiens Chor”,

faa figter det efter Scholiafens Bemærkning til den Festlighed, som paa felve Seiersdagen fildig om Aftenen anstilledes for den Vindende, da han ledsagedes hjem med Fakkelfkin og höitidelige Sange.

I de Aar, da Kiærligheds-Fölelsen og Lyft til Forbindelse med en Medvandrerinde i Livet pleier at opftaae, er det intet Under, at Chariternes Deeltagelse var meget levende. Hvad forhen er sagt om Gratiernes som Venus's eller Junos Selskaberinder, kunde her være nok. Vi ville dog tilföie et Par

Difticha af Digteren Straton fra Sardes, der vise den Strid, hvormed Hiertet i flig Anledning ofte maatte kæmpe: de lyde faaledes:

Uret har man Theokles, naar man om de gode *Chariter*

Taler, og dem nævner trende i Orchomenus.

Thi fem hundrede Blik med Pile du seer dig omfvæve,

Samtlige andres Siel rede at drage til fig.

Om Bryllup have vi feet, at Chariten Peitho hørende til Juno's Selskab derved havde en Hovedrolle. Ved Maaltider vare efter Horazes Vidnesbyrd 3 Skaaler Graziernes bestemte Maal; og i Anledning af Döden erfarede vi, paa den skiönne Sarkophag hos Bartoli, hvorledes Chariterne anbragtes paa et Gravmonument for at erindre om den afdöde Ægtefælles ömme Kiærlighed, hvilket den dobbelte Forestilling af Psyche og Cupido ogsaa antyder. I Anthologien udtrykkes i flere Gravminder Gratiernes Savn ved den Henfarnes Bortgang; f. Ex. i dette af Julianus Ægypteren:

Tidlig vordet' du Brud, for tidlig dig Graven bortrykket',

Anastasia skiön, yndige Gratiens Blomst.

Bittre Taarer din Mand og din Fader over dig udgiöd

Baadsmanden Charon selv over dig smelter i Graad.

Ei tolv Maaneder fuldt du haver i Ægtekab levet;

Men i fyttende Aar ach dig nu skiuler din Grav!

At udmærkede Aandsevner, især saadanne, paa hvilke Smag og fortrinlig Dannelsse have Indflydelse, tilskreves Chariterne, derpaa afgiver den græske Digterfamling, vi her faa ofte benytte, mange Beviis. Hvo kiender ei de 2 Linier af Plato:

Gratiernerne ønsked' at finde en aldrig forfaldende Boelig,
Længe de fögt' og tilfidsf fandt Aristophanes' Siel.

Menander kaldes Gratiernes Fosterfön; Jamber benævnes hans Börn, og Huldgudindernes Tienere. Anacreon figes at aande Chariters Qvad, Meleager at have overgaaet selve Gratiernerne i Gratie. Sappho hedder deres Blomster; Dandserinden Libania tillægges Chariters Gestalt, Hetæren den aanderige Lais plukkede Gratiernes Lilier; og om Sophokles fynger Thebaneren Simmias:

Stille paa Sophokles's Grav, stille du fnoe dig Vedbænde,
Og udskyde paa den grönnende krusede Skud!

Derpaa fremblomstre bladrigte Rofe og frodige Viinstok
Og udbrede trindt om fastige Qviste og Bær!

Dette til Minde om Digterens Dybsind og Södhed som Hønning
Som i lige Grad var Mufers og Gratiers Ven.

Huldgudindernes Virkning paa Hierte, Fölelser og Moralitet er i det foregaaende stundum berört. Man erindre sig, hvorledes de formildede Orest, der i Raferi havde dræbt en ham kjær Person, hvorledes de i Nemefis Tempel skulde udtrykke Sielens Harmoni efter Lidenfkabernes Bekæmpelse. Ved Taknemmelighed, hvis Opvækkelse ufridigen i Oldtiden tillagdes dem, bör vi dvæle nogle Öjeblikke for at anföre en græsk Philosophs Betragtninger over dem. Stoikeren Chrysipp, hvis Raifonnement Seneca har bevaret os *de beneficiis* I. c. 5., troede nemlig i Chariterne at finde fölgende: Gratiernerne, sagde han, ere tre, fordi den ene tildeler Velgierninger, den anden modtager dem, den tredie giengielder dem. De staae og byde hinanden Haanden i Kredsgang, fordi Velgierninger forplante sig

fra en til en anden, og tilfidsft vende tilbage til den, fra hvem de udgik, og desuden ængere fammenknytte de Baand, der forene Menneskene. De forestilles smilende, fordi Velgierninger paa eengang glæde baade Giveren og Modtageren; unge, fordi Mindet om velgiørt aldrig bör ældes; Jomfruer, fordi Taknemmelighed fordrer et reent og luttret Hierte; uomgyrtede, fordi man aldrig ved Betingelser bör formindfke disse Dyders Værd; let eller aldeles ikke paaklædte, fordi ædel Velgiørenhed ikke skyer Menneskers Paafyn; endelig, som nogle tilføie, livlige og hurtige, fordi vi ikke bör töve med at giøre os andre forbundne, eller udfætte Erkiendtligheds Udviselse." At i denne Fortolkning vel indeholdes i Almindelighed meget sandt og skiönt, er unægteligt, men det er tillige klart, at end mere deri er vilkaarligt og ikke i Oldtidens Aand. Men behövede vi endnu et Vidne om, at Chariterne vare Symbol paa Taknemmelighed, saa havde vi det i Theokrit, som i Digtet *χαριτες* netop bruger det faaledes, da han befværer sig over den Kulde, hvormed Digterne ved det Sicilianske Hof bleve behandlede.

Chariter, som Udtryk for den skiønne Natur, forekomme ofte i Anthologien. Snart anbefales ved en Indskrift en Have, benævnet f. Ex. af Eros eller deslige, snart et Landsted, snart et Bad, udmærket ved sin Beliggenhed og Vandets Fortrin. Om en Have hedder det:

Stor var Eros vel ei, men yndig, faaledes jeg ogsaa
 Ei blandt Haver er stor, men af Chariter dog fuld.
 og om et Bad;

Her Chariter engang fig baded'; til Giengield for Badning

Derpaa deres egen Ynde de Vandet indgav.

Jeg kan ikke undlade ved denne Leilighed at indføre et hidrørende meget poetisk Sted af Aristophanes's Fugle, hvor disse faa fynge:

Lykfalig Fuglenes

Bevingede Slægt! om Vintren de ei

Have nödigt at klædes i Kapper;

Om Sommeren os

Den flikkende Hede ei qvæler.

Paa blomstrende Enge

I Bladenes Favn er vort Ophold,

Naar Græshoppen skingrend' og hvislend'

I Middagens brændende Soel lader høre sin Sang.

I hule Grotter vi Vintren tilbringe

Og spöge med Biergenes Nymphes.

Om Vaaren vi födes

Ved de jomfruelige, de hvidnende Myrtbær,

Og *Chariternes* Haver.

Da vi i det foregaaende faa længe have dvælet ved Chariternes Brug i Kunsten, vil vi nu ikke derved opholde os; men blot tilføie et Par Bemærkninger: Et Vers i Anthologien udleder Komoediens Opfindelse ved Chariternes Hielp af Jambes, et andet tilskriver dem det Surrentinske Fajences Kunsttilberedelse; og Pindars 13de olympiske Ode tillægger Huldgudinderne baade Dithyrambens Indførelse, og den Architoniske Kunstidee hos Korinthierne at bruge Örnen i Relief til Frontispice paa Gudernes Templer.

Mærkeligt er det, at den lyriske Sanger i den 4de pythiske Ode til Cyrenæeren Arcefilaus ogsaa omtaler Chariterne som virkfomme i Staternes politiske Bestyrelse. Det passer aldeles med Begrebet af Harmoni, som vi pleie at høre dem overalt at udbrede. I Cyrene havde været borgerlige Uroligheder, som dog omfider bleve standfede. Til dem figter Pindar ved følgende Udtryk:

Du kom som betimelig Læge,
 Og Apoll gav dig Hæder.
 Med varfom Haand
 De friske Saar maa behandles.
 Let er det at rykke en Stat,
 Endog for den Svage;
 Men den atter at bringe i Orden
 Er vanskeligt, uden Guddommens Haand
 Pludselig de Styrende leder.
 Det *Chariterne* dig har forbeholdet.
 Hav da Mod til fremdeles
 At hellige Cyrene din Omhu.

Efter faaledes at have fulgt Chariterne igiennem deres forskellige Virkekredse paa Menneskelivet og de mindre eller større menneskelige Samfund, slutte vi med at ledsage dem tilbage til Himlen, hvorfra de have deres Oprindelse. Her see vi dem ogsaa at udbrede Harmoni, Liv og Ynde blandt Himmelboerne. Man fortryder vist ikke atter at erindre sig det skiønne pindariske Udfagn:

Uden de hulde *Chariter*
Holde ei Guderne
Enten Dands eller Maaltid.
De ordne alting i Himlen,
De dele en evig Hæder
Med Alfader i Olymp.
